

DVASINGUMO IR ETNIŠKUMO ATSPINDŽIAI ŠV. KAZIMIERUI SKIRTUOSE APEIGINIUOSE PAPROČIUOSE LIETUVOJE

Vytautas Steponas Vaičiūnas, Alfonsas Motuzas

*Vytauto Didžiojo universitetas, Gimnazijos g. 7, LT-44260 Kaunas, Lietuva
El. paštas v.vaiciunas@ktf.vdu.lt, a.motuzas@ktf.vdu.lt*

Katalikų Bažnyčios liturgiją sudaro Šventos Mišios ir pridedamųjų pamaldų apeigos, arba liaudies pamaldumo praktikos, kurios viešai atliekamos ne per Šv. Mišias vietos žmonių kalba¹. Sąvoka liaudiškasis pamaldumas nusakomos „įvairios privataus ar bendruomeninio pobūdžio kultūrinės apraiškos, kurios atsižvelgiant į krikščionių tikėjimo kontekstą reiškiasi visų pirma ne šventosios liturgijos formomis, bet ypatingais aspektais, pasiskolintais iš kokios nors tautos etninės grupės ar jų kultūros“². Naujausi bažnyčios dokumentai (Vatikano Dievo kulto ir sakramentų kongregacijos „Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas“ bei 2003 m. birželio–rugpjūčio mėnesiais „Bažnyčios žiniuose“ spausdinti šio dokumento skyriai) sąvoka *pamaldumo praktika* apibrėžia privačias arba viešas krikščioniškojo maldingumo apraiškas, kurios nors ir nebūdamos liturgijos dalimi harmoningai dera su ja, tai yra atitinka jos dvasią, normas ir ritmą³. Šios praktikos yra liturgijos įkvėptos. Kai kurios nustatytos Apaštalų Sosto ar vyskupų potvarkiais; daugelis jų priklauso vietos bažnyčių kulto paveldui ar vienuolynų bendruomenėms. Jos atliekamos remiantis bažnyčios įstatymais bei normomis ir „laikantis papročių arba patvirtintų knygų“⁴. Taigi pridedamosios pamaldų apeigos, arba liaudiškos pamaldumo praktikos, yra skirtos liaudžiai.

Tradicinės liaudies pamaldumo praktikos nūdienoje aptinkamos bažnytinių kalendorinių metų ciklą, atminimo dienų, valstybinių švenčių metu bei pridedamųjų pamaldų maldose bei giesmėse (Švč. Mergelės Marijos valandos, Švč. Mergelės Marijos kalbamasis ir giedamasis bei Švč. Jėzaus vardo rožiniai, Žemaičių Kalvarijos Kalnai, Kryžiaus kelias, Graudūs verksmai, Gedulinės valandos [psalmės] bei šermeninės laidotuvių ir mirusiųjų paminėjimų giesmės). Tarp jų yra ir šventės, skirtos Lietuvos šventiesiems bei palaimintiesiems. Šventuoju ar palaimintuoju vadinama asmenybė, kuri dėl ypatingų savybių garsėja kaip nepaprastai religinga. Lietuvių tauta amžiams slenkant turėjo didžių žmonių, išmin-

¹ *Liturgijos apžvalga*, parengė: O. Baliūnaitė, E. Bedalytė, tekstus papildė kun. V. Šimkūnas SJ, Vilnius, 1996, p. 74.

² Dievo kulto ir sakramentų kongregacija. Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas, *Bažnyčios žinios*, Vilnius, 2003, Nr. 11(179), p. 17.

³ *Ibid.*

⁴ Konstitucija apie šventąją liturgiją „Sacrosanctum concilium“, *Vatikano II Susirinkimas*, 13.

tingų valdovų, narsių vyrų bei mokslininkų, bet nedaug turėjo ir turi šventųjų, bent jau viešai tokiais paskelbtų. Dar nėra paskelbti šventaisiais palaimintieji arkivyskupas Jurgis Matulaitis bei Mykolas Giedraitis, o iš oficialiai nepaskelbtų – Barbora Žagarietė, kuriai keletą šimtmečių trunkantis liaudies maldingumas su konkrečiomis pamaldumo formomis ir apeigomis suteikė palaimintosios vardą. Bažnyčios paskelbtas šventuoju yra tik Kazimieras, kurio garbinimas įvairiuose Lietuvos etnografiniuose regionuose yra apipintas skirtingais apeiginiais papročiais.

Apie šv. Kazimiero kultą tiek Lietuvoje, tiek ir pasaulyje jau yra skelbta nemažai mokslinės medžiagos. Istorijos mokslo srityje pirmoji spausdinta medžiaga apie šv. Kazimierą yra 1619 m. R. Bellarmino „De officio principis christiani“⁵. Šv. Kazimiero kulto teologine ir istorine tyrinėjimų tematika domėjosi šie lietuvių mokslininkai: 1922 m. kun. J. Staugaitis⁶, 1924 m. J. Balčiūnas⁷, 1929, 1936 m. kun. A. Alekna⁸, 1931 m. kun. doc. Pr. Penkauskas⁹, 1935 m. kun. Jonas Mačiulis (Maironis)¹⁰, 1936 m. kun. A. Vaitiekaitis¹¹, 1955 ir 1987 m. Z. Ivinskis¹², 1958 m. A. Maceina¹³, 1984 m. S. Sužiedėlis¹⁴, 1987 m. Z. Ivinskis, 1990 ir 1993 m. kun. P. Rabikauskas¹⁵, 1999 m. P. Reklaitis¹⁶ bei 2002 m. G. Gustaitė¹⁷.

Apie šv. Kazimierą menotyros aspektu 2002 m. ir 2005 m. rašė menotyrininkė S. Maslauskaitė¹⁸. Apie liaudies pamaldumo šv. Kazimierui praktiką Lietuvoje šaltinių yra labai mažai. Tai etnologų Angelės Vyšniauskaitės¹⁹ ir Alfonso Motuzo²⁰ bei Šv. Antano religijos

⁵ R. Bellarmino, *De officio principis christiani*, Roma, 1619.

⁶ J. Staugaitis, *Bažnyčios istorija*, Kaunas, 1922.

⁷ J. Balčiūnas, Šv. Roberto Bellarmino – Šv. Kazimiero biografas, *Lietuvių tautos praeitis*, Chicago, 1924, t. 8, kn. 1(29), p. 111–116.

⁸ A. Alekna, *Bažnyčios istorija*, Kaunas, 1929; A. Alekna, *Lietuvos istorija*, Kaunas, 1929; A. Alekna, *Katalikų Bažnyčia Lietuvoje*, Kaunas, 1936.

⁹ Pr. Penkauskas, *Lietuvos istorija*, Kaunas, 1931.

¹⁰ J. Mačiulis, *Bažnyčios istorija*, Kaunas, 1935.

¹¹ A. Vaitiekaitis, *Bažnyčios praeitis*, Kaunas, 1936.

¹² Z. Ivinskis, *Šv. Kazimieras, 1458–1484*, New York, 1955; Z. Ivinskis, *Rinktiniai raštai*, Roma, 1987, t. 4.

¹³ A. Maceina, Simbolinė šv. Kazimiero prasmė, *Aidai*, Brooklyn, 1958, Nr. 3.

¹⁴ S. Sužiedėlis, *San Casimiro*, Roma, 1984.

¹⁵ P. Rabikauskas, Casimiro, *Bibliotheca Sanctorum*, Roma, 1993, Nr. 3, p. 899; *Lietuvos globėjas šv. Kazimieras*, Vilnius, 1993; *Krikščioniškoji Lietuva*, Vilnius, 2002.

¹⁶ P. Reklaitis, *Prarastos Lietuvos pėdsakų beiėškant*, Vilnius, 1999.

¹⁷ G. Gustaitė, Šv. Kazimiero 400 metų kanonizavimo sukakties minėjimas 1922 m., *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2002, t. 21, p. 387–396.

¹⁸ S. Maslauskaitė, Neregėtas Šventasis Kazimieras, *Naujasis židinys-Aidai*, Vilnius, 2005, Nr. 6, p. 233–237; Šv. Kazimiero kanonizacijos problema (Minint Šv. Kazimiero kulto Bažnyčioje patvirtinimo 400-ąsias metines), *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2002, t. 21, p. 679–689.

¹⁹ A. Vyšniauskaitė, *Mūsų metai ir šventės*, Vilnius, 1993.

²⁰ A. Motuzas, *Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje*, vadovėlis aukštosioms mokykloms, Kaunas, 2004.

studijų instituto prie Katalikų teologijos fakulteto Vytauto Didžiojo universitete folklorinio kabineto archyvinė medžiaga²¹.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti dvasingumo ir etniškumo atspindžius šv. Kazimierui skirtuose liaudies pamaldumo praktikos apeiginiuose papročiuose Lietuvoje bei jų etnografinius savitumus.

Tyrimui naudoti retrospekcijos, analizės bei aprašymo metodai.

ŠV. KAZIMIERO LIAUDIES PAMALDUMO PRAKTIKŲ DVASINGUMAS IR APEIGINIAI PAPROČIAI LIETUVOJE, JŲ KILMĖ IR ETNOGRAFINIAI SAVITUMAI

Pirmiausia tyrimams pasitelkti 1999–2005 m. Katalikų Žinynai. Jais remiantis išsiaiškinta, kad Lietuvoje yra 15 bažnyčių, tituluojamų šv. Kazimiero vardu. Vilniaus arkivyskupijoje: Naujosios Vilnios, Medininkų, Pavoverės ir Vilniaus Šv. Kazimiero, Kauno arkivyskupijoje: Žemaitkiemio ir Lančiūnavos, Vilkaviškio vyskupijoje: Alytaus, Igliaukos, Lekėčių ir Kučiūnų, Telšių vyskupijoje: Vėžaičių, Saugų ir Klaipėdos, Panevėžio vyskupijoje: Kamajų ir Baltriškų bažnyčios. Taip pat peržvelgus Lietuvos Katalikų Žinyną pastebėta, kad iš Lietuvoje veikiančių 5 vyskupijų ir 2 arkivyskupijų šio titulo bažnyčių nėra Kaišiadorių ir Šiaulių vyskupijose²².

Remiantis Šv. Antano religijos studijų instituto prie Katalikų teologijos fakulteto Vytauto Didžiojo universiteto folklorinio kabineto archyvine medžiaga atskleista, kad šv. Kazimiero liaudies pamaldumo praktikos apeiginiai papročiai yra aptinkami tik Žemaitkiemio, Vilniaus, Pavoverės, Medininkų, Igliaukos, Kučiūnų bei Vėžaičių parapijose²³ (pav.).

Pažvelgę į žemėlapi pastebime, kad jo paplitimas Lietuvoje yra vietinio pobūdžio. Tai patvirtina ir istoriniai faktai: popiežius Klemensas VIII paskelbė šventuoju bei savo breve (1602 11 07) suteikė Šv. Kazimiero šventei Lietuvoje ir Lenkijoje aukštesnį liturgijos laipsnį (*sub ritu duplici*), kitaip tariant, jo kultą pripažino vietiniu, t. y. tik Lietuvai ir Lenkijai. Jo įpėdinis popiežius Paulius V jį padarė visuotinį, įtraukdamas šv. Kazimierui skirtas maldas į mišiolą ir brevijorių. 1636 m. popiežius Urbonas VIII šv. Kazimierą paskelbė Lietuvos globėju ir jo garbei skirtą šventę leido švęsti iškilminga liturgija. Už tai jam ir skirtas *Magnus Ducatus Lituanius* vardas²⁴.

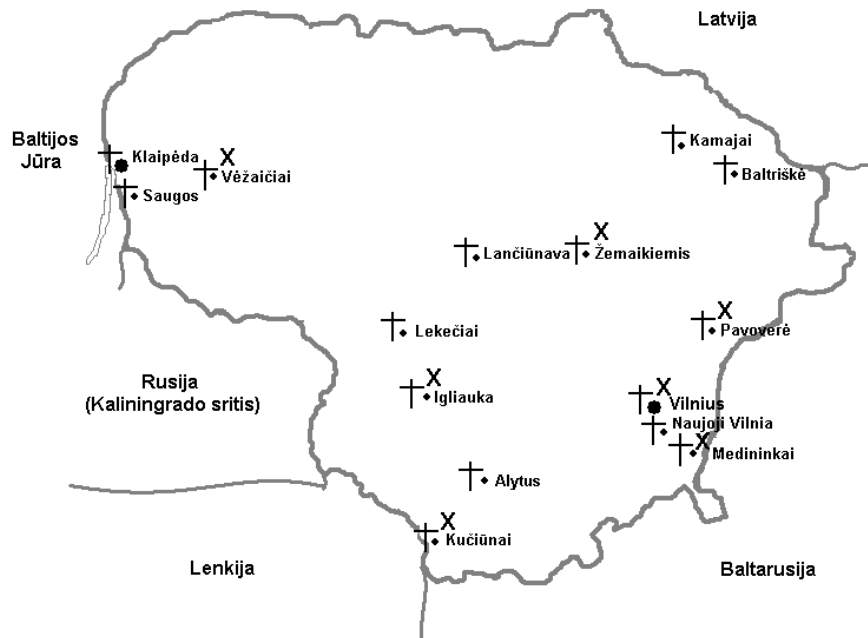
Senieji Žemaitkiemio gyventojai prisimena, kad po Pirmojo pasaulinio karo Šv. Kazimiero šventės metu po Šventų Mišių šventoriuje būdavo išstatomos nešiojamos, šv. Kazimiero pamaldaus gyvenimo 12-os stočių kelią vaizduojančios vėliavėlės, kurias procesijos lankydamos giedodamos šv. Kazimiero litaniją. Ši stočių kelią sudarė: I stotis – „Šv. Kazimiero gimimas; II – „Poilsis ant žemės“; III – „Ypatingas pamaldumas prikaltam prie kryžiaus Kristui“; IV – „Švč. M. Marijos ir šv. Stanislovo pamaldumo skelbimas giesmėmis“; V – „Prie bažnyčios naktį besimeldžiantis vagių apiplėštas“; VI – „Šventų Mišių

²¹ Šv. Antano religijos studijų instituto prie Katalikų teologijos fakulteto Vytauto Didžiojo universitete folklorinio kabineto archyvinė medžiaga, Kretinga (toliau – ARSI KTF VDU).

²² Katalikų Žinynas, Vilnius: Katalikų pasaulis, 1999–2000; 2001; 2002; 2003; 2004, 2005, 2006.

²³ ARSI KTF VDU.

²⁴ Tikėjimas ir gyvenimas. Knyga jaunuoliams, Tarpdiecezinė katechetinė komisija, Kaunas, 1992, p. 139.

Pav. Šv. Kazimiero vardu tituluojamų bažnyčių bei pamaldumo paplitimo vietos Lietuvoje. Sutartiniai ženklai: † šv. Kazimiero vardu tituluojamų bažnyčių paplitimo vietos Lietuvoje; X – Pamaldumo į šv. Kazimierą apeiginių papročių paplitimo vietos Lietuvoje.

išaukštintojas“; VII – „Neskaistumo atsisakytojas“; VIII – „Ligonių gydytojas“; IX – „Kelio parodytojas“; X – „Karių globėjas“; XI – „Gelbėtojas nelaimėse“ bei XII – „Šventojo titulo gavėjas“²⁵.

Pagal menotyrininkų, šio pamaldumo ištakos glūdi XVII a. knygų raižybos mene. Varšuvos universiteto bibliotekos grafikos kabinete yra 1600 m. Romos raižytojo Jokūbo Lauro (Giacomo Lauro, Jacobus Laurus, 1584–1637) bei Mykolo Lauro (Michl(e) Lauro, veikiausiai Jokūbo Lauro giminaitis) ofortai, kuriuose šv. Kazimiero paveikslą supa dar 12-a, simbolizuojančių jo gyvenimo ir stebuklų scenas, ir veikiausiai buvo skirti „praktiniam pamaldumui“²⁶. Čia aplinkui centrinį atvaizdą išdėstytos scenos yra tradicinės ar geriau žinomos iš šventojo karaliaus hagiografijos (beveik visos scenos ir beveik tokia tvarka yra surašytos pirmuosiuose oficialiuose šv. Kazimiero liturginiuose tekstuose, išspausdintuose 1603 m. Romoje²⁷): 1) gimsta iš tėvo Lenkijos karaliaus Kazimiero III ir

²⁵ Kun., kan. Juozapo Andrikonio (g. 1909 04 17 Kuzilų kaime, Ukmergės parapijoje) informacija, gauta 1999 m. Kiauklių bažnyčioje [Širvintų r.]; kun., kan. Petro Našlėno-Kerbelio (g. 1916 12 13 Laitelių kaime, Ukmergės parapijoje) informacija, gauta 1999 m. Plungės bažnyčios klebonijoje, *ARSI KTF VDU*.

²⁶ S. Maslauskaitė, *Neregėtas Šventasis Kazimieras*, p. 233, 235.

²⁷ *Officium S. Casimiri Confessoris per Totum poloniae Regnum & magnum Lituaniae Ducatum Ex Decreto S. D. N. Clementis VIII. Pont. Max...*, Romae, 1603, S. Maslauskaitė, *Neregėtas Šventasis Kazimieras*, p. 233.

motinos imperatoriaus dukters Elzbietos²⁸; 2) paniekinę minkštą lovą guli ant žemės²⁹; 3) Kristų, prie kryžiaus prikalta, ypatingu pamaldumu gerbia³⁰; 4) Dievo Gimdytojos Mergelės ir šv. Stanislovo šlovę giesmėmis skelbia³¹; 5) pratusiam nakčia melstis prie šventyklos durų plėšikai atima drabužius³²; 6) klausydamas Šventųjų Mišių patiria dvasios pagavą³³; 7) nedoras moteris, atvestas gydytojų patarimu, ligonis varo šalin³⁴; 8) įvairių ligų ištiktuosius po mirties gydo³⁵; 9) po mirties pasirodydamas lenkų kariuomenei perveda ją per upę³⁶; 10) davę jam įžadą [kariai] pasiekia pergalę³⁷; 11) pasirodęs lenkams išgelbsti juos iš upės pavojų³⁸; 12) Leono X įrašomas į Šventųjų katalogą³⁹.

Tiek šv. Kazimiero pamaldaus gyvenimo 12-os stočių kelio, tiek ir Romos raizytojų Jokūbo bei Mykolo Laurų ofortų pristatymuose akivaizdžiai atsiskleidžia visas dvasinis šv. Kazimiero gyvenimas, ir tam įtakos galėjo turėti čia veikę jėzuitai.

Žemaitkiemyje pirmąją bažnyčią pastatė jėzuitai 1568 m., bet šalia jos įsikūrė tik 1577 08 23, kada vyskupas (vėliau kardinolas) Jurgis Radvila Žemaitkiemį perdavė jėzuitų globai. Šie čia įsikūrė ne kovai su protestantizmu, kaip anais laikais būdavo, bet su pagonybės likučiais, kurie tuo metu dar tvirtai laikėsi šiose apylinkėse. 1586 m. bažnyčiai parinktas Šv. Kazimiero titulas⁴⁰. Labai galimas dalykas, kad jėzuitams vienas iš motyvų suteikti bažnyčiai Šv. Kazimiero titulą buvo katalikiško mokslo ir švietimo sklaida vietoje gyvavusios pagonybės. Gyvendami Žemaitkiemyje jėzuitai registravo pagonybės apraiškas, rinko įdomesnę etnografinę medžiagą ir siuntė savo centrui į Romą.

Jėzuitų atliktos misijos rezultatai atsiskleidžia vėlesniuose istoriniuose įvykiuose. Rusijos valdžiai persekiojant katalikus ir remiant stačiatikius, šv. Kazimiero kultas buvo kovų už tikėjimo laisvę simbolis. Tai liudija istorinis faktas: „1892 m. sudegus Žemaitkiemio bažnyčiai ji vietos parapijiečių per vieną naktį buvo naujai pastatyta ir pašventinta. Tuometinei valdžiai tai nepatiko ir ji parapijos kleboną kunigą Gulbiną ištrėmė“⁴¹.

Palyginę ekspedicijų surinktus šaltinius su publikuota moksline medžiaga matome, kad apeiginis paprotys apvaikščioti iš vėliavėlių sudarytą šv. Kazimiero pamaldaus gyvenimo 12-os stočių kelią yra tapatus Varšuvos universiteto bibliotekos grafikos kabinete esantiems 1600 m. Romos raizytojo Jokūbo ir Mykolo Laurų ofortams, kurių atvaizdai Žemaitkiemį pasiekė jėzuitų misijų dėka.

Kitas šv. Kazimiero dvasingo gyvenimo atspindys yra randamas Vilniuje. Nuo seno Vilniuje šalia šventajam Kazimierui skirtos šventės kovo 4 d. liaudis švenčia „kazimierines“, arba

²⁸ Patre Casimiro III Rege Poloniae Matre Elisabetha filia imperatoris nascitur, *ibid.*

²⁹ Neglecto molli strato in terra cubat, *ibid.*

³⁰ Christum Cruci affixum praecipua pietate colit, *ibid.*

³¹ Deiparae Virginis et. S. Stanislai laudes carminibus celebra(n)t [!], *ibid.*

³² Noctu ad templi fores orare solitus a latronib(us) uestibus spoliatus, *ibid.*

³³ Dum Sacrum Missae officium audit, a sensibus abstrahitur, *ibid.*

³⁴ Impuras foeminas Medicorum consilio adductas aegrota(n)s abigit, *ibid.*

³⁵ Varijs affectos morbis post mortem sanat, *ibid.*

³⁶ Exercitum Polonum post morte(m) ei apparens per fluvium traducit, *ibid.*

³⁷ Voto ad eum facto insignem uictoriam referent, *ibid.*

³⁸ Polonis apparens periculo fluminis eos erripit, *ibid.*

³⁹ A Leone X in Catalogum Sanctorum refertur, *ibid.*

⁴⁰ B. Kviklys, *Lietuvos bažnyčios. Kauno arkivyskupija*, Chicago, 1983, t. 3, p. 475–476.

⁴¹ *Ibid.*

„Kaziuko mugė“⁴². Šiandien ji yra kiek nutolusi nuo Šv. Kazimiero religinės šventės. Čia būdavo prekiaujama įvairiais žemdirbystės padargais bei kitais namų apyvokos daiktais. Pagrindinis šventės simbolis – puošnios Vilniaus verbos. Istoriniai šaltiniai byloja, kad nuo pat „kazimierinių“ pradžios verbos į Vilnių būdavo atgabenamos iš Pilaitės vietovės, kuri nuo Vilniaus senamiesčio nutolusi per šešis kilometrus į šiaurės vakarus. Yra žinoma, kad nuo XVII a. pradžios iki 1773 m. Pilaitė buvo jėzuitų ordino nuosavybė (anksčiau ten veikė jėzuitų koplyčia); iš čia draugijos nariai rengė eitynes į Vilnių su verbomis šv. Kazimiero garbei⁴³.

Procesijų metu buvo vaidinama⁴⁴, skaitomos, giedamos ir orkestro griežiamos Švč. M. Marijos, šv. Kazimiero litanijos, giesmės „Sub tuum praesidium“ ir antifona apie šv. Kazimierą – „Hic vir despiciens mundum“⁴⁵. Maldomis, giesmėmis ir muzika šv. Kazimierui buvo atsidėkojama už pergales kovose su priešais: 1666 m. nutraukus karą su turkais bei Jono Karolio Chodkevičiaus pergalės su turkais prie Chotino 1621 m. atminimui⁴⁶. Kai 1795 m. kaimyninės valstybės galutinai pasidalijo Lietuvos ir Lenkijos valstybę, Lietuva atiteko Rusijai. Rusijos valdžia stengėsi lietuvius surusinti, todėl propagavo stačiatikių religiją. Suvokdama, kad lietuviai šv. Kazimierą laiko savo globėju, pradėjo trukdyti jį garbinti: Vilniuje esančią Šv. Kazimiero bažnyčią pavertė cerkve, uždraudė švęsti Šv. Kazimiero šventę.

Sovietmečiu (1953 m.) uždarius Vilniaus katedrą ir ją pavertus meno muziejumi, šv. Kazimiero palaikai buvo perkelti į Šventųjų Petro ir Povilo bažnyčią Antakalnyje. Pasikeitus politinei situacijai ir Lietuvos katalikams atgavus Vilniaus katedros šventovę, 1989 m. kovo 4 d. šv. Kazimiero palaikai grąžinti į savo ramybės vietą.

Šv. Kazimierui skirtų procesijų su verbomis ištakos glūdi Evangelijose. Krikščioniškosioms bažnytinėms procesijoms pradžią turbūt davė džiaugsmingas Jėzaus Kristaus įžengimas į Jeruzalę. Jis aprašytas visose keturiose Evangelijose. Skiriasi tik detalės: „Didžiausia minia tiesė drabužius jam ant kelio. Kiti kirto ir klojo ant kelio medžių šakas. Iš priekio ir iš paskos einančios minios šaukė: „Osana Dovydo Sūnui! Garbė tam, kuria ateina Viešpaties vardu! Osana aukštybėse!“ (Mt. 21, 8–9).

Katalikų Bažnyčioje procesijos paprastai skirstomos į liturgines, arba visuotines (*processiones ordinariae*), ypatingąsias (*processiones extraordinariae*), bendrąsias bei vietines. Atskirose šalyse ar regionuose Katalikų Bažnyčios procesijos turi specifinių, nacionalinių, bruožų, tačiau yra laikomasi bendrai nustatytos visuotinės tvarkos ir vietos papročių⁴⁷. Jų metu skambinama varpais, giedamos giesmės, litanijos, dažnai dar jas lydi muzika (būgnai, trimitai etc)⁴⁸.

Tradicija giedoti einant jau XVI a. buvo žinoma Lenkijoje⁴⁹. Lenkų mokslininkai

⁴² A. Vyšniauskaitė, *Mūsų metai ir šventės*, p. 19–20.

⁴³ A. Stasiulevičiūtė, Verbas atnešė jėzuitai, *Katalikų pasaulis*, 2003, Nr. 3(152), p. 31.

⁴⁴ P. Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva*, Vilnius, 2002, p. 219.

⁴⁵ *Kościół Zamkowy czyli Katedra Wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju* 1–3. (1910), Wilno, 1916, s. 293–294.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 112, 386, 407.

⁴⁷ *Encyclopedja kościelna*, Warszawa, 1896, t. 21, s. 451.

⁴⁸ L. Gričiūtė, XVIII–XVIII a. bažnytinės procesijos Vilniuje, *Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2002, t. 21, p. 343.

⁴⁹ R. Rak, Śpiewy w czasie drogi krzyżowej, *Droga Krzyżowa*, opr. J. Kopeć, Dzieje nabożeństwa i antologia współczesnych tekstów, Poznań: Księgarnia Św. Wojciecha, 1987, s. 439.

teigia, kad procesijų atliekami giesmių tekstai ir grojimas signaliniais muzikos instrumentais Lietuvoje yra grynai lenkiški. Lenkai maldų ir giesmių tekstus, kurie yra atliekami einant nuo vienos bažnyčios prie kitos, nuo vieno kryžiaus prie kito, „apvilko“ melodija, kad būtų daugiau giesmių negu tylos⁵⁰. Yra žinoma, kad ir pats karalaitis Kazimieras mėgo muziką.

Taigi šv. Kazimierui skirtas 12-os stočių kelio Žemaitkiemio parapijoje bei procesijų Vilniuje apvaikščiojimas, giesmių ir litanijos giedojimas, buvimas Lietuvos ir Lenkijos kariuomenės dvasiniu vadovu, tvirto tikėjimo pavyzdžiu sietinas su šv. Kazimiero šventumu, jo kaip lenkų ir lietuvių kovų už religinę laisvę, prieš pagonybę, protestantizmą, stačiatikybę bei islamą simboliu.

Pavoverės bažnytkaimyje (Švenčionių r.) per „kazimierines“ visą dieną (ir Šventų Mišių metu – aut. past.) dar XX a. viduryje vietinės moterys vaikščiodavo basos skaromis apsigaubusios veidą ir plaukus⁵¹, o Medininkų miestelio bažnyčioje (Vilniaus r.) garbindavo audeklo, kuriuo buvo apgaubtos šv. Kazimiero relikvijos, skiauteles⁵².

Pasak istorinių šaltinių, apeiginiai papročiai, kai užsidengiama plaukus, veidą bei vaikščiojama basomis, sietini su Vilniuje žinomomis šv. Kazimierui skirtomis procesijomis. Jau pirmose 1527 m. šv. Kazimierui skirtose procesijose pamaldumu labiausiai stebino moterys: dauguma su uždengtais veidais, plaukais ir basomis kojomis. Tai ne tik „iš liaudies, kietą akmenį trypančios, (...) bet taip pat išsilavinusios – iš rūmų, gražios, puošnios, dailios, kurios su plonomis suknelėmis prakaituoja ir kurių džiaugsmus šilkai degina“⁵³.

Apeiginis paprotys moterims einant šv. Kazimierui skirtose maldingose procesijose užsidengti plaukus ir veidą gali būti sietinas su moterų skaistumo rodymu, kuris galėjo būti Kazimiero apie 1471 m. Čenstakavos Dievo Motinos šventovėje (Lenkija) padarytų amžinųjų skaistybės įžadų pavyzdys⁵⁴. Apeiginis paprotys moterims vaikščioti basomis šv. Kazimierui skirtose maldingose procesijose yra askezės pavyzdys – taip Lenkijoje gyveno karalaitis Kazimieras.

Pavoverės bažnytkaimis yra Švenčionių rajone, nutolęs 7 km į rytus nuo Pabradės miestelio ir 5 km į vakarus nuo sienos su Baltarusija. Čia bažnyčia Šv. Kazimiero titulu buvo pastatyta 1774–1775 metais. Nuo seno bažnyčioje viskas buvo lenkiška ir vyko lenkų kalba⁵⁵. Tik sovietmečiu, kai Pavoverės kaimas priklausė Švenčionių rajono Pabradės apylinkei, buvo įvesta lietuvių kalba.

Audeklo, kuriuo buvo apgaubtos šv. Kazimiero relikvijos, skiautelių garbinimo ištakos pirmiausia siejamos su šventų vietų arba relikvijų apeiginiu papročiu.

Liturgijoje relikvijos bučiavimo apeiga žinoma dviem atvejais: 1) kaip pagarbos ženklas

⁵⁰ A. Chadam, *Śpiwnik Kalwaryjski*, Kalwaria Zebrzydowska, 1984, s. 34.

⁵¹ Kun., jubilato Konstantino Gajausko (g. 1912 10 28 17 Dotinėnų kaime, Švenčionėlių parapijoje) informacija, gauta 2000 m. Druskininkų bažnyčioje, *ARSI KTF VDU*.

⁵² Kun., jubilato Antonijaus Dziekano (g. 1914 12 29 17 Masiūnų kaime, Konvališkių parapijoje) informacija, gauta 2001 m. Sužionių bažnyčioje [Vilniaus r.], *ARSI KTF VDU*.

⁵³ *Theatrum s Casimiri, in quo ipsius prosapia, vita, miracula et illustris pompa in solemnibus eiusdem apotheoseos instauratione, Vilnae Lithuaniae metropoli ... instituta graphice proponuntur*, [Vilnius]; TASJ, 1604, p. 55.

⁵⁴ *Tikėjimas ir gyvenimas. Knyga jaunuoliams*, p. 139.

⁵⁵ *Kościół Zamkowy czyli Katedra Wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, s. 260–261.

(pavyzdžiui, bučiavimu pagerbiant altorių, Evangelijų knyga); 2) kaip ramybės linkėjimas prieš Komuniją paraginus: „Palinkėkite vieni kitiems ramybės“⁵⁶. 1922 m. gegužės 28–30 dienomis Vilniaus vyskupo Jurgio Matulaičio iniciatyva įvykusio šv. Kazimiero 400 metų kanonizavimo sukakties paminėjimo metu Vilniuje, pirmiausia Katedroje, Šv. Kazimiero bažnyčioje, kitose šventovėse, taip pat Medininkuose ir tolimesnėse vyskupijos bažnyčiose buvo dalijamos audeklo, kuriuo buvo apgaubtos šv. Kazimiero relikvijos, skiautelės. Kiekviena skiautelė, tekusi laimingajam, turėjo priminti Šventąjį, kuris „mylinčia siela apėmė Vilnių ir Krokuvą, Lietuvą ir Lenkiją“, priminti vyskupo Jurgio ganytojiško darbo siekius⁵⁷.

Medininkai yra Vilniaus rajono miestelis prie Vilniaus–Ašmenos–Minsko plento, nutolęs 31 km į pietryčius nuo Vilniaus. Medininkų vietovė jau yra žinoma XII amžiuje. Čia stovėjusi išpūdinga pilis, pro kurią ėjo Lietuvą su rusų žemėmis jungiantis kelias. Pilis turėjo strateginę gynybinę paskirtį. Spėjama, kad pirmosios bažnyčios pastatymo datos yra 1387, 1391 ir 1413 metai. Švč. Trejybės bažnyčios fundatoriumi buvo Jogaila, kuris vėliau perdavė parapiją valdyti atgailos kanauninkų vienuolijai. Yra žinoma, kad Medininkuose pas vienuolius atgailos kanauninkus Kazimieras praleido daugiau kaip pusę metų. Kazimieras Jogailaitis mirė Gardine klausydamas Šv. Mišių – 1484 03 04. Velionio palaikai laikinai buvo padėti Medininkuose ir tik 1484 07 17 iš Medininkų Kazimiero kūnas nugabentas ir palaidotas Vilniaus katedros koplyčioje⁵⁸. 1832 m. carinė rusų valdžia Medininkuose atgailos kanauninkų vienuoliją uždarė, o 1865 m. iš katalikų atėmė ir bažnyčią, kuri buvo paversta stačiatikių cerkve; ji sugriuvo 1910 metais.

Archyvinių šaltinių duomenimis, „Medininkuose stovi griuvėsiai senos pilies, kurioje šv. Kazimieras yra ilgiau gyvenęs; koplyčios vietą, kur šv. Kazimieras meldėsi, šiandien pažymi kryžius. Nutarta Šventojo garbei čia pastatyti [jo vardo] bažnyčią. 1922 m. gegužės 28–30 dienomis, dalyvaujant kelių tūkstančių miniai, vyskupas J. Matulaitis pašventino vietą, kur ji turi iškilti, aukojo iškilmingas Mišias, pasakė pamokslą“⁵⁹. Šis šv. Kazimiero pagerbimas sulaukė palankaus Apaštalų Sosto dėmesio: 1931 m. senos bažnyčios vietoje pastatyta nauja medinė, greta senojo Švč. Trejybės jai buvo pridėtas ir Šv. Kazimiero, kuris turėjo glaudžius ryšius su Medininkais, titulas⁶⁰.

Taigi moterų plaukų ir veido skarelėmis dangstymas, ėjimas basomis kojomis, taip pat audeklo, kuriuo buvo apgaubtos šv. Kazimiero relikvijos, skiautelių apeiginių papročių ištakos yra vietinės kilmės šv. Kazimiero skaistumo, asketinio bei švento gyvenimo atspindžiai.

Kiti šv. Kazimierui skirti apeiginiai papročiai, kaip rodo ekspedicijų medžiaga, aptinkami Suvalkijoje, Vilkaviškio vyskupijoje – Igliaukos ir Kučiūnų parapijose. Igliaukoje pagal vietos tradiciją kovo 4 dieną (kazimierinės) parapija pasninkauja⁶¹. Šio apeiginio

⁵⁶ A. Kajackas, *Bažnyčia liturgijoje. Liturgijos raida istorijoje*, vadovėlis aukštosioms mokykloms, Lietuvos katechetikos centras, 1997, p. 37.

⁵⁷ G. Gustaitė, Šv. Kazimiero 400 metų kanonizavimo sukakties minėjimas 1922 m., *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2002, t. 21, p. 394.

⁵⁸ Z. Ivinskis, *Rinktiniai raštai*, Roma, 1987, t. 4, p. 615–617.

⁵⁹ *Lietuvos centrinis valstybės archyvas (LCVA)*, f. 1674, ap. 2, b. 28, l. 26–27.

⁶⁰ B. Kviklys, *Lietuvos bažnyčios. Vilniaus arkivyskupija*, Chicago, 1986, t. 5, d. 2, p. 216, 218.

⁶¹ Kun. Vlado Alesiaus SJ (g. 1904 09 04 Kirtiliškių kaime, Šventežerio parapijoje) informacija, gauta 1998 m. Kauno jėzuitų senelių namuose, *ARSI KTF VDU*.

papročio ištakos yra kilusios iš paties Kazimiero gyvenimo: „yra pasakojamo apie jo atgailą: vilkėjęs ašutine, pasninkavęs, naktimis meldėsis prie uždarų bažnyčios durų“⁶².

Igliaukos (Marijampolės savivaldybė) bažnytkaimis yra 20 km į rytus nuo Marijampolės. Ši vietovė žinoma nuo XVIII a., kai joje apie 1781 m. pradėta statyti bažnyčia prie kurios įsikūrė vienuoliai marijonai⁶³. Taigi pamaldumui, pasninkavimui liaudį galėjo paskatinti čia veikę vienuoliai marijonai, kurie liaudžiai skiepijo Švč. M. Marijos bei šv. Kazimiero kultus.

Kita parapija, kurioje šv. Kazimieras yra garbinimas – Kučiūnai (Lazdijų r.). Šis bažnytkaimis yra nutolęs 12 km į pietus nuo Lazdijų, netoli buvusios Lietuvos–Lenkijos administracijos linijos. Nuo 1685 m. kaimas buvo Gardino jėzuitų nuosavybė. Bažnyčia, tituluojama Šv. Kazimiero titulu buvo pastatyta ir pašventinta 1907 m. lapkričio 2 dieną⁶⁴.

Ekspedicijų duomenimis, Kučiūnuose nuo seno per „kazimierines“ buvo gausiai elgetoms aukojama⁶⁵. Šio apeiginio papročio ištakų galime rasti Kazimiero gyvenime: „sulaukęs 18 metų Kazimieras gyveno asketo gyvenimą, pasižymėjo nepaprastu religingumu, tyrumu, jautrumu vargšams⁶⁶. Elgetoms buvo aukojama dėl šių paskatų: užuojautos varguoliams, tradicijų laikymosi, tikėjimo ypatinga elgetų maldos galia. Elgetos galėjo padėti sergančiam žmogui ar gyvuliui. Jų prašyta melstis, kad geriau sektųsi ūkininkauti, kad būtų lietaus be krušos ir perkūnijos, taip pat pasimelsti už mirusiuosius. Žmonės tikėjo, kad elgetų maldos palengvina skastykloje kenčiančiųjų vėlių kančias, jie buvo laikomi tarpininkais tarp gyvųjų ir mirusiųjų.

Katalikų Bažnyčia šį apeiginį paprotį sieja su krikščioniškąja etika: „Būkite gailestingi, kaip ir jūsų Tėvas gailestingas. [...] Duokite, ir jums bus duota: saiką gerą, prikimštą, sukratytą ir su kaupu atiduos jums į užantį. Koku saiku seikite, tokiu jums bus atseikėta“ (Lk 6, 37–39).

Žemaitijoje, Vėžaičių parapijoje, per „kazimierines“ bažnyčioje gulamasi kryžiumi bei grojama signaliniais muzikos (variniais pučiamaisiais) instrumentais⁶⁷.

1607 m. Vilniuje vykusią atgailos procesiją aprašė jėzuitas S. Rostovskis: „Giedodamas giesmes jaunimas traukė į Šv. Stepono bažnyčią. Iš ten, pasibaigus Šv. Mišioms ir atsigulus kryžiumi ant žemės, visi patraukė į Šv. Kazimiero koplyčią katedroje.“⁶⁸ Šis apeiginis paprotys į katalikų liaudies pamaldumo praktikas Lietuvoje atėjo kartu su krikščionybe. Pirmasis apie šio papročio kilmę kalba Šventasis Raštas, kuriame rašoma, jog dažnai buvo parpuolama maldai (Pr 17, 3; Įst 9, 18; Neh 8, 6; Tob 12, 16; Jdt 9, 1; 10, 1–2; 2 Mak 10, 4; Mk 5, 22; Mt 26, 39; Apr 4, 10). Maldininkų kritimas ant žemės kryžiumi prie stočių ar šventųjų paveikslų akcentuoja jų pagarbą išpažįstančiam kultui. Lenkų literatūroje apie tai pirmasis prabyla kun. Jokūbas Wujekas savo „Postilėje“ 1582 metais. Jis akcentuoja 7

⁶² J. Gutauskas, *Krikščionybė Lietuvoje*, Kaunas, 1992, p. 32.

⁶³ Ibid., p. 152.

⁶⁴ Ibid., p. 186.

⁶⁵ Kun. Juozapo Konstantino Matulaičio (g. 1912 10 29 Netičkampio kaime, Marijampolės parapijoje) informacija, gauta 2000 m. Vilkaviškio vyskupijoje, *ARSI KTF VDU*.

⁶⁶ J. Gutauskas, *Krikščionybė Lietuvoje*, Kaunas, 1992, p. 32.

⁶⁷ Kun. mons. prof. habil. dr. Petro Puzaro (1929 06 27 Jacionių kaime, Pabaisko parapijoje) informacija, gauta 2005 m. Kretingoje, *ARSI KTF VDU*.

⁶⁸ S. Rostowski, *Litvanicarum Societatis Iesu historiarum provincialium auctore Stanislaeo Rostowski, ex eadem societate et provincia sacerdote*, Vilnae, 1877, s. 216.

stočių lankymą ir jų pagerbimą senuoju papročiu – kritimu ant žemės kryžiumi. Lietuvoje Žemaičių Kalvarijos Kryžiaus kelyje („Kalnuose“) vyrauja paprotys prie trijų koplyčių gultis ant žemės ir taip pagerbti Kristaus kritimus jo kančios kelyje⁶⁹. Apeiginis paprotys gulti ant žemės kryžiumi į Vėžaičius tikriausiai yra atėjęs iš Jeruzalės per Lenkiją, Vilnių bei Žemaičių Kalvariją.

Įvairių garsinės išraiškos formų (grojimas signaliniais muzikos instrumentais) naudojimas per „kazimierines“ yra atėjęs iš Vilniaus Šv. Kazimiero šventės: „Procesijoje toliau sekė muzikantai (...). Artėjant prie katedros buvo girdėti pabūklų dundesys, šautuvų tra-tėjimas ir varpų skambėjimas.“⁷⁰

Skardūs, efektingi pučiamųjų muzikos instrumentų garsai buvo kvieslio kovai, įvykio pradžios skelbimo bei garsinio ryšio su Dievu simbolis. Jų naudojimas nebuvo atsitiktinis. Tuo metu Lietuvos bajorija, didikai ir dvasininkai Lenkijos diduomenės ir dvasininkijos pavyzdžiu pradėjo steigti samdomas kapelas. Lenkijos religinėje muzikinėje kultūroje instrumentinės kapelos žinomos nuo XVII amžiaus. Žemaičių vyskupijoje varinių muzikos instrumentų kapelų būta jau nuo XVIII a.; jos minimos aprašant Žemaičių Kalvarijos Kryžiaus kelio („Kalnų“) apvaikščiojimą: „(...) į miestelį įeinant jaunikaičiai paparčius virpino, būgnus mušė, patrūbočius (varines dūdas – aut. past.) pūtė ir iš šaudyklių šaudė, o seniai su moteriškomis atsispidami giedojo ir šaukė, nes juo katra parakvija su didesniu triukšmu ir trenksmu į miestelį įėjo, tuo didesnė buvo garbė.“⁷¹

Pasak istorinių šaltinių, Vėžaičių apylinkėse iki krikščionybės įvedimo 1567 m. ilgai nebuvę bažnyčios, taigi pakrikštytieji žemaičiai grįžę prie savo senosios tikybos. 1784 m. vietos dvarininkai Volmeriai pastatė medinę bažnyčią, o jos patronu paskyrė šv. Kazimierą⁷².

Tai rodo, kad apeiginis paprotys groti signaliniais muzikos instrumentais per „kazimierines“ Vėžaičiuose yra atėjęs iš Lenkijos, ir tik vėliau pasiekė Vilniaus Šv. Kazimiero šventę bei Žemaičių Kalvarijos Kryžiaus kelio („Kalnų“) šventimą.

Remiantis pateikta medžiaga sudaryta lentelė.

Lentelė. Šv. Kazimierui skirtos liaudies pamaldumo praktikos dvasingumo ir etniniai savitumai Lietuvoje: paplitimas, kilmė bei etnografiniai savitumai

Eil. Nr.	Apeiginiai papročiai	Dvasingumo išraiška	Vieta	Kilmė	
				Vietinė	Atneštinė
1.	Šv. Kazimiero pamaldaus gyvenimo 12-os stočių kelio apvaikščiojimas	Pamaldaus gyvenimo atspindys	Žemaitkiemis (Kauno arkivyskupija)	1586 m. Vilniaus jėzuitų	Italijos/Lenkijos knygų raižybos menas (1600 m.)
2.	Maldingos procesijos su verbomis	Kovos už katalikų tikyba simbolis	Pilaitė (Vilnius)	1604 m. jėzuitų	-

⁶⁹ A. Motuzas, op. cit. p. 352.

⁷⁰ Theatrum s Casimiri, in quo ipsius prosapia, vita, miracula et illustris pompa in solemnibus eiusdem apotheoseos instauratione, Vilnae Lithuaniae metropoli ... instituta graphice proponuntur, [Vilnius];TASJ, 1604, p. 49, 55.

⁷¹ M. Valančius, *Raštai*, Vilnius, 1972, p. 350.

⁷² B. Kviklys, *Lietuvos bažnyčios. Telšių vyskupija*, Chicago, Kviklys, 1980, t. 1, p. 351.

Lentelės tęsinys

Eil. Nr.	Apeiginiai papročiai	Dvasingumo išraiška	Vieta	Kilmė	
				Vietinė	Atneštinė
3.	Moterų plaukų ir veido užsidengimas skarelėmis	Skaistumo	Pavoverė (Vilniaus arkivyskupija)	Nuo 1604 m. Vilniuje; nuo 1775 m. Pavoverėje	-
4.	Moterų ėjimas basomis kojomis	Askezės	Pavoverė (Vilniaus arkivyskupija)	Nuo 1604 m. Vilniuje; nuo 1775 m. Pavoverėje	-
5.	Audeklo, kuriuo buvo apgaubtos šv. Kazimiero relikvijos, skiautelių garbinimas	Šventumo	Medininkai (Vilniaus arkivyskupija)	Nuo 1931 m. Vilniaus vysk. J. Matulaičio	-
6.	Pasninkas	Askezės	Igliauka (Vilkaviškio vyskupija)	Nuo 1884 m. vietos marijonų	Bažnyčios liturgijos ir asmeninis šv. Kazimiero gyvenimo pavyzdys
7.	Aukojimas elgetoms	Gailėsčio	Kučiūnai (Vilkaviškio vyskupija)	1907 m.	Krikščioniškoji etika ir asmeninis šv. Kazimiero gyvenimo pavyzdys
8.	Gulimasis ant žemės kryžiumi	Nusižeminimo	Vėžaičiai (Telšių vyskupija)	1607 m. Vilniuje; 1784 m. Vėžaičiuose	Jeruzalė, Lenkija, Žemaičių Kalvarija
9.	Grojimas signaliniais muzikos instrumentais	Meilė religinei muzikai	Vėžaičiai (Telšių vyskupija)	1607 m. Vilniuje; 1784 m. Vėžaičiuose	Lenkija, Žemaičių Kalvarija
10.	Giesmių giedojimas	Meilė religinei muzikai	Žemaitkiemis, Vilnius, Pavoverė, Medininkai, Igliauka, Kučiūnai, Vėžaičiai	-	Lenkija

IŠVADOS

1. Šv. Kazimiero kultas Lietuvoje yra vietinio pobūdžio, t. y. ypač garbinamas tik atskiruose Lietuvos regionuose, turinčiuose tiek istorinius, tiek kaimyninius sąlyčius su Lenkija (Aukštaitija ir Suvalkija).

2. Šv. Kazimiero liaudies pamaldumo praktiką sudaro 10 apeiginių papročių – tai šv. Kazimiero pamaldaus gyvenimo 12-os stočių kelio apvaikščiojimas; maldingos procesijos su verbomis; moterų plaukų ir veido užsidengimas skarelėmis bei ėjimas basomis kojomis (moterų skaistybės simbolis); audeklo, kuriuo buvo apgaubtos Šv. Kazimiero relikvijos, skiautelių garbinimas; pasninkas; aukojimas elgetoms; gulimasis ant žemės kryžiumi; grojimas signaliniais muzikos instrumentais bei giesmių giedojimas.

3. Iš 10 apeiginių papročių 4 yra vietinės kilmės, 4 – iš Lenkijos bei 2 – iš bažnyčios mokymo arba asmeninių šv. Kazimiero gyvenimo pavyzdžių.

4. Etnografiniais savitumais turtingiausia yra Aukštaitija: keturi apeiginiai papročiai užfiksuoti Vilniaus arkivyskupijoje ir vienas – Kauno arkivyskupijoje. Suvalkija (Vilkaiviškio vyskupija) ir Žemaitija (Telšių vyskupija) turi po du apeiginius papročius. Visus etnografinius regionus vienija vienas giesmių giedojimo apeiginis paprotys.

5. Šv. Kazimiero kultas yra lenkų ir lietuvių dvasingumo, kovų už katalikų tikėjimą ir prieš pagonybę, protestantizmą, islamą bei stačiatikybę simbolis.

6. Moterų plaukų ir veido užsidengimas skarelėmis bei ėjimas basomis kojomis (moterų skaistybės simbolis), taip pat audeklo, kuriuo buvo apgaubtos šv. Kazimiero relikvijos, skiautelių garbinimas yra etnis lietuvių katalikų pagarbos ir meilės šv. Kazimierui atspindys.

Šv. Kazimierui skirtos liaudies pamaldumo praktikos apeiginiai papročiai Lietuvos etnografiniuose regionuose skiriasi etniškumo ir dvasingumo aspektais.

Gauta 2006 06 15
Parengta 2006 09 01

Vytautas Steponas Vaičiūnas, Alfonsas Motuzas

REFLECTIONS OF SPIRITUALITY AND ETHNICITY IN LITHUANIAN RITUAL CUSTOMS RELATED TO ST. CASIMIR

Summary

The Liturgy of the Catholic Church consists of the Holy Mass and additional devotional practices, or folk devotions, performed outside the Mass in the local language. These devotional practices or folk rituals are used by the local people.

Nowadays we can find these practices in the Church calendar, among the prayers, hymns and songs of national feasts, memorable days or additional devotions (Hours of Our Lady, the Rosary of Our Lady and of Jesus' Name, performed orally or by singing, Samogitian Calvaries, Stations of the Cross, Lamentations on the Passions of Christ and Mourning Psalms in commemoration of the dead. Among them, there are feasts of different Lithuanian saints and the blessed. A saint or a blessed one is a person because of his or her special characteristics treated as a very religious personality. In the course of centuries, Lithuania had a lot of prominent people, wise rulers, brave men or sages. But it never had or has many saints, at

least those publicly proclaimed as such. There are only two officially recognized as blessed persons – the archbishop Jurgis (George) Matulaitis and Mykolas (Michael) Giedraitis. There is a woman – Barbora Žagarietė – with a fame of sanctity among the local people, who worshiped her as a saint for some centuries, creating different forms of rituals and devotions, but still she is not an official saint. The only declared saint in Lithuania is St. Casimir, in different ethnic regions honoured by different devotions.

There are quite a lot scientific materials about the cult of St. Casimir either in Lithuania or all over the world, but very little is said about the folk devotions and rituals concerning St. Casimir, except the author's material presented in the textbook "Catholic Folk Devotional Practices in Lithuania" (2004) and materials of summer expeditions of 1995–2000. So the aim of the current research was to reveal the peculiarities of St. Casimir's cult, its spirituality and ethnicity in different parts of Lithuania with its local devotions. There are two tasks to solve in order to reach this aim: firstly, to find out ritual devotions of this cult among local people; secondly, to describe the origin and peculiarities of this phenomenon.

The hypothesis of the research was that the rituals of folk devotional practices in St. Casimir's cult and its spirituality and ethnicity are different among the different ethnographic regions of Lithuania.

In order to elucidate this idea, archival sources of summer expeditions were used, both personal and of the Institute of St. Anthony Religious Studies at the Catholic Faculty of Vytautas Magnus University.

The results of the study allowed the following conclusions:

- the cult of St. Casimir in Lithuania is of local origin, i. e. it is best known only in the regions close to Poland (Highlands and Suvalkija);
- St. Casimir's folk devotional practices consist of ten rituals;
- from these ten rituals, four are of local origin, four come from Poland, and two follow from the teaching of the Church or examples from St. Casimir's life;
- Highlands are richest in ethnographic features (four are in the Vilnius archdiocese and one in the Kaunas archdiocese). Suvalkija (Vilkaviškis diocese) and Samogitia (Telšiai diocese) each have two ritual customs. All the ethnographic regions have a unifying custom which is singing of hymns;
- the cult of St. Casimir is a symbol of Polish and Lithuanian spirituality, their fight for religious freedom, against paganism, Protestantism, Islam and Orthodoxy and their remembrance.
- local ritual customs: women with their hair and faces hidden under kerchiefs or going on bare feet (the symbol of woman's chastity), and the cloth from St. Casimir's relics, keeping pieces from it as a sign of Catholic women's respect and adoration of St. Casimir.

The conclusions motivate the thesis of the research that the folk devotional practices of St. Casimir with their spiritual and ethnic aspects are different in different ethnographic regions of Lithuania.